

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 1465/2-XIV/5 28.09.2015. године	
---	--

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој XXI редовној седници, одржаној дана 28.09.2015. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије о докторској дисертацији: ПРОБЛЕМ КУЛТУРНИХ ОДНОСА ЛОКАЛНИХ ЗАЈЕДНИЦА И РИМСКЕ ДРЖАВЕ: СТУДИЈА СЛУЧАЈА НА ПРОСТОРУ ПРИПИСАНОМ СКОРДИСЦИМА, кандидата Владимира Михајловића и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 15.05.2012. године.

Кандидат Владимир Михајловић објавио је рад: Genius loci Balkani: рецепција прошлости и конструисање академског наратива о балканском наслеђу, Етноантрополошки проблеми н.с. 8/3 (2013), 779-803.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Комисији 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
---	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
<u>04/1-2 бр.6/2772</u>	
(број захтева)	
<u>29.09.2015.</u>	
(датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Владимира (Драган) Михајловића
(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ Владимир (Драган) Михајловић
(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом: _____

Проблем културних односа локалних заједница и римске државе: Студија случаја на простору приписаном
Скордисцима

Универзитет је дана 15.05.2012. својим актом под бр 06-17848/41-12 дао сагласност на

предлог теме докторске дисертације која је гласила: _____

Проблем културних односа локалних заједница и римске државе: Студија случаја на простору приписаном
Скордисцима

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Владимира (Драган) Михајловића
(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 25.06.2015. одлуком факултета под бр 1077/1-XI/3 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Сташа Бабић	ванредни проф.	археологија	Филозофски ф.
2. др Александар Палавестра	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3. др Зорица Кузмановић	доцент	исто	Филозофски ф.
4. др Татјана Цвјетићанин	виши научни сарадник	исто	Народни музеј

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 28.09.2015.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta, Beograd

Beograd, 24. avgust 2015.

Odlukom Nastavno-naučnog veća Filozofskog fakulteta u Beogradu, donetom na svojoj XX redovnoj sednici, održanoj 25. VI 2015. godine, izabrani smo u Komisiju za ocenu i odbranu doktorske disertacije

***Problem kulturnih odnosa lokalnih zajednica i rimske države:
Studija slučaja na prostoru pripisanom Skordiscima***

koju je podneo kandidat **Vladimir D. Mihajlović**, MA, asistent na Odseku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Sa zadovoljstvom Veću podnosimo sledeći

REFERAT O ZAVRŠENOJ DOKTORSKOJ DISERTACIJI

Vladimir Mihajlović rođen je 1984. godine u Knjaževcu, gde je završio osnovnu školu i gimnaziju. Godine 2003. upisao je osnovne studije arheologije na Odeljenju za arheologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, gde je diplomirao 2008. Tokom osnovnih studija bio je stipendista Fondacije za razvoj naučnog i umetničkog podmlatka Ministarstva prosvete Republike Srbije (2005 – 2009.), dobitnik nagrade EFG Banke “Najboljim studentima Srbije” (2006.) i nagrade Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu za izuzetan uspeh u studiranju (2007.). Godine 2009. odbranio je diplomski-master rad na Katedri za klasičnu arheologiju Odeljenja za arheologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, pod naslovom *Arheološki i epigrafski pokazatelji doseljavanja orijentalnog stanovništva na teritoriji Gornje Mezije* (mentor: doc. dr Miroslav Vujović). Godine 2010. upisao je doktorske studije na Odeljenju za arheologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i sa izuzetnim uspehom ispunio sve obaveze predviđene programom.

Godine 2009. Vladimir Mihajlović biran je u zvanje saradnika u nastavi, a 2010. unapređen u zvanje asistenta na Odseku za istoriju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Bio je angažovan kao saradnik na projektu istog Fakulteta *Izvori za istoriju kulture Vojvodine* (2010, Br. 147002), a od 2010. na projektu *Vojvođanski prostor u kontekstu evropske istorije*, koji finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (Br. 177002). Od 2003. do 2009. godine bio je angažovan kao mlađi saradnik i potom kao stručni saradnik seminara za

arheologiju Istraživačke stanice Petnica. Saradnik je Centra za teorijsku arheologiju Odeljenja za arheologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu od njegovog osnivanja 2007. godine do danas.

Od početka osnovnih studija do danas, Vladimir Mihajlović bio je saradnik na velikom broju terenskih arheoloških istraživanja, pod rukovodstvom Arheološkog instituta u Beogradu, Zavoda za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Kraljevo, Istraživačke stanice Petnica, Filozofskog fakulteta u Beogradu i Univerziteta Kembridž, Velika Britanija.

Vladimir Mihajlović do danas je učestvovao na pet nacionalnih i šest međunarodnih skupova, među kojima su i veoma ugledne konferencije *Theoretical Roman Archaeology Group* (2013, King's College London, UK), *Annual Conference of the European Association of Archaeologists* (2013, Plzen, Češka), *Fingerprinting the Iron Age: Approaches to identity in the European Iron Age. Integrating South-Eastern Europe into the debate* (2011, Magdallene College, McDonald Institute for Archaeological Research, University of Cambridge, UK). Godine 2012. i 2014. bio je inicijator, koorganizator i učesnik konferencija *Imperialism and Identities at the Edges of the Roman World I & II*, u organizaciji Filozofskog fakulteta u Beogradu, Filozofskog fakulteta u Novom Sadu i Istraživačke stanice Petnica, koje su okupile impresivan broj učesnika, vodećih stručnjaka u oblasti provincijske rimske arheologije iz celog sveta (Holandija, Velika Britanija, Rumunija, Italija, Australija, Sjedinjene američke države, Južnoafrička republika, Libija, Rusija, Kina). Takođe je jedan od urednika dva zbornika koji su proizašli iz ovih konferencija, u izdanju Cambridge Scholars Publishers.

S obzirom na dužinu istraživačkog iskustva, impresivna bibliografija Vladimira Mihajlovića obuhvata dva članka u nacionalnim zbornicima i tri u međunarodnim, pet članaka u nacionalnim časopisima, četiri u časopisu kategorije M 24 (*Etnoantropološki problemi*) i jedan u časopisu na AHCI listi (*Identities. Global Studies in Culture and Power*). Ovi radovi na najbolji način ilustruju aktuelnost istraživačkih interesovanja i visoku kompetentnost ovog mladog istraživača: aktuelne teme rimske arheologije u Srbiji (Оставе и хоризонти деструкције као показатељи пробијања горњомезијског лимеса у I и II веку. *Истраживања* 21: 9–29, Inhumacija u ranocarskom periodu na centralnom Balkanu: odraz društveno-ideoloških promena?. *Истраживања* 22: 13–31, “Objects in action“: Towards the anthropology of exchange of Roman bronze vessels in the middle Danube region. In: *The Edges of the Roman World*, eds. M.A. Janković, V.D. Mihajlović and S. Babić, pp. 194–218. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing), ali i temeljna promišljanja teorijskih aspekata rimske provincijske arheologije uopšte (Gordijev interpretativni čvor: rimski pisani izvori, ideja socio-kulturne evolucije i koncept romanizacije. *Етно-антрополошки проблеми* н.с. 6/3 (2011): 679–698; Koncept romanizacije u arheologiji: uspon i pad paradigme. *Етно-антрополошки проблеми* н.с. 7/3 (2012): 709–729, Tracing Ethnicity Backwards: the case of the “Central Balkan Tribes”. In: *Fingerprinting the Iron Age*, eds. C.N. Popa and S. Stoddart, pp. 97–107. Oxford: Oxbow Books), kao i recepcija rimskog nasleđa (Genius loci Balkani: recepcija prošlosti i konstruisanje akademskog narativa o balkanskom nasleđu. *Етноантрополошки проблеми* н.с. 8/3 (2013):

779–803, (koautor Z. Kuzmanović) Roman emperors and identity constructions in modern Serbia. *Identities: Global Studies in Culture and Power*).

Doktorska disertacija Vladimira D. Mihajlovića *Problem kulturnih odnosa lokalnih zajednica i rimske države: Studija slučaja na prostoru pripisanom Skordiscima* na izvrstan način sažima navedene istraživačke putanje kandidata. Disertacija se sastoji od 329 stranica osnovnog teksta i 10 grafičkih priloga (3 karte, 6 tabela, 1 tabla) i opremljena je sa 733 bibliografske jedinice. Tekst je podeljen u sedam poglavlja:

1. Uvod. Opšti teorijsko-metodološki okviri
2. Izučavanje rimsko-starosedelačkih odnosa u Srbiji pre II svetskog rata
3. Izučavanje rimsko-starosedelačkih odnosa u Srbiji posle II svetskog rata
4. Koncept romanizacije i studije ranorimskog perioda posle II svetskog rata
5. Tumačenja Skordiska u srpskoj/jugoslovenskoj istoriji i arheologiji: Konstrukcija akademskog narativa
6. Skordisci mimo etničkog determinizma
7. Iza Skordiska: Mogući pristup kasnom gvozdenom dobu južne Panonije i Balkana

Ova izvrsna teza otvara ključno pitanje rimske provincijske arheologije uopšte – dinamiku kulturnih odnosa između raznolikih zajednica koje su vojnom i političkom ekspanzijom Rimskog carstva objedinjene u složen državni, administrativni, ekonomski sistem. Uvodno poglavlje teze posvećeno je utemeljenju teorijsko-metodološkog okvira istraživanja, počevši od kritičkog preispitivanja tradicionalnog pristupa na kojem počiva velika većina prethodnih interpretacija materijala sa naše teritorije. Mihajlović sa izvanrednom preciznošću sumira istoriju koncepta *romanizacije*, u čijoj osnovi je ideja o bipolarnoj opoziciji dva monolitna kulturna modela, od kojih je jedan – rimski, *a priori* postavljen kao politički, vojno, ekonomski i kulturno dominantan, dok je drugi – lokalni, shvaćen kao pasivni receptor impulsa. Kontekstualizacijom nastanka ovog narativa u kulturne, društvene i političke prilike Zapadne Evrope ranog modernog doba, još jednom se ukazuje na presudnu uslovljenost interpretacija prošlosti u odnosu na dominantne ideološke tokove sadašnjosti iz koje se sprovodi istraživanje. Vladimir Mihajlović zaključuje uvodno poglavlje svoje teze uvodeći nove kategorije u istraživanje odnosa između rimske i lokalnih kultura, koje su proizvod arheološkog promišljanja pod uticajem drugih humanističkih disciplina tokom poslednjih nekoliko decenija, pre svega konstruktivistički pristup grupnim identitetima. Kao što autor kompetentno predstavlja, ovaj pristup arheološkoj građi rimskog perioda, posebno u britanskoj i skandinavskoj literaturi, ukazuje na znatan interpretativni potencijal, koji otvara bogate mogućnosti preispitivanja naših znanja i stavova o ranim kontaktima Rimskog carstva sa lokalnim populacijama.

Drugo i treće poglavlje teze Vladimira Mihajlovića predstavljaju temeljnu i pouzdanu kritičku analizu istorijata istraživanja rimsko-starosedelačkih odnosa u srpskoj arheologiji od njenih antikvarskih začetaka sa Feliksom Kanicom u 19. veku, preko ključnih ličnosti prve polovine XX veka – Miloja M. Vasića i Nikole Vulića, do autora koji su u godinama posle II svetskog rata uspostavili tumačenjski okvir čiji postulati ostaju gotovo neizmenjeni u našoj literaturi (M. Garašanin, F. Papazoglu). Iako je Mihajlovićevo interesovanje i osnovno

disciplinarno utemeljenje pre svega arheološko, u ovom delu teksta posebno dolazi do izražaja njegova sposobnost interdisciplinarnog posmatranja istraživačkog problema i ukazivanja na međusobne uticaje i preplitanje između interpretacija zasnovanih na materijalnoj kulturi i onih čija je baza u pisanim izvorima. U tom smislu od velikog je značaja zaključak, koji autor s pravom posebno naglašava, da su arheološke interpretacije odnosa rimske i lokalnih kultura pod presudnim uticajem historiografskih narativa. Najzad, i jedni i drugi oslanjaju se na uglavnom prećutno podrazumevajuće opšte pretpostavke istraživanja ljudske kulture, pre svega na koncept socio-kulturne evolucije i etnički determinizam. Rezultat je fiksiranje etnonima poznatih iz antičkih izvora za određene teritorije Centralnog Balkana i, sledstveno, za određene setove materijalne kulture, čije su karakteristike potom tumačene istorijskim okolnostima opisanim u latinskim tekstovima. Lokalne zajednice kasnog gvozdene doba tako su shvaćene kao *narodi* u modernom smislu reči, sa jasno određenom teritorijom, jezikom, običajima i kulturom, obuhvaćenim nazivom koji su odredili i zabeležili spoljni posmatrači. Na drugoj strani, ovim je spoljnim posmatračima pripisana uloga objektivnog i kulturno dominantnog tumača, čija se pozicija bez većih adaptacija, u suštini koju prenosi, može izjednačiti sa interesovanjima modernih istraživača.

Ova pretpostavljena neupitna kulturna superiornost rimske kulture u odnosu na lokalnu predmet je istraživanja četvrtog poglavlja teze Vladimira Mihajlovića. Nadovezujući se na pretpostavke iznete u teorijsko-metodološkim osnovama svojeg istraživanja, autor ovde istražuje načine na koje je opšti koncept romanizacije primenjivan u srpskoj historiografskoj i arheološkoj literaturi. Centralni koncept u interpretaciji interakcija između stanovnika Centralnog Balkana i novog imperijalnog poretka, neposredno pre, kao i značajno posle rimskih osvajanja ovih krajeva, gotovo je bez izuzetka proces romanizacije, shvaćen kao neminovno i zakonomerno širenje rimske kulture, jezika i običaja, praćeno prihvatanjem rimske materijalne kulture. U duhu kulturno-istorijskog pristupa, koji je sve do kraja XX veka bio gotovo neprikosnoven teorijsko-metodološki osnov arheologije u Srbiji, ovaj je koncept u velikoj meri ostao implicitan i retki su nedvosmisleni iskazi koji ukazuju na jasne teorijske postavke i njihove implikacije. Mihajlović, međutim, marljivom i preciznom analizom vodećih narativa uverljivo dokazuje da je i u srpskoj arheologiji i istoriji još uvek u značajnoj meri prisutna nerefektovana primena ideje o romanizaciji – manje ili više uspešnog i izraženog prihvatanja rimske kulture među lokalnom populacijom, kao univerzalna eksplikacija kulturnih odnosa tokom prvih vekova nove ere.

Najzad, peto poglavlje disertacije Vladimira Mihajlovića, na osnovama pouzdano i temeljno postavljenim u prethodnom tekstu, razvija studiju slučaja tumačenja zajednice Skordiska i njihovih pretpostavljenih odnosa sa rimskom kulturom. Polazeći od očuvanih antičkih pisanih svedočanstava, autor prati začetak i kanonizaciju akademskog narativa koji je vezan za ovaj etnonim, kroz sva ključna dela srpske/jugoslovenske arheologije. Pogavlje zaključuje identifikacijom ključnih problema koje otvara preovlađujuća interpretacija: zavisnost od podataka sačuvanih u antičkim pisanim izvorima i njihove interpretacije u historiografskoj literaturi, tumačenje grupnih identiteta u kasnoj praistoriji Centralnog Balkana u ključu etničkog

determinizma, posledična simplifikacija rekonstrukcije socijalnih odnosa unutar same lokalne zajednice i, najzad, posledica kontakta sa imperijalnim pretkom. Ne poričući pojedinačna odstupanja od ovog kanonizovanog narativa, Mihajlović zaključuje da je preovlađujući interpretativni put istraživanja Skordiska ostao u suštini neizmenjen od prvih istraživača do danas, te da se u najvećoj meri poklapa sa opšteprihvaćenim (i poslednjih decenija opsežno kritikovanim) narativom o romanizaciji pokorenih naroda pod rimskom vlašću.

Vladimir Mihajlović ne zaustavlja se na identifikaciji slabosti prethodnih tumačenja, već u poslednjoj trećini svoje teze (poglavlja VI i VII) nudi promišljeno postavljene smernice za drugačiji pristup problemu odnosa lokalnih zajednica Centralnog Balkana prema rimskoj državi. U nastojanju da prevaziđe etnički determinizam, autor se pre svega okreće veoma značajnom pitanju prirode antičkih pisanih izvora i pogleda na svet koji oni odražavaju. U pogledu identifikovanja prostornih granica i međusobnih odnosa lokalnih populacija, gde su moderni istraživači veoma skloni da poklone poverenje antičkim autorima, Mihajlović ukazuje da je logika kojom su pismeni pripadnici rimske kulture određivali i imenovali zajednice sa kojima su dolazili u kontakt znatno drugačija od one kojom su oni sami određivali svoje sopstvene grupne identitete. Nadalje, nedvosmisleno stereotipiziranje Drugih, kojim obiluju antički izvori, dodatno zakrivljuje sliku. Najzad, antički etnografski narativi imaju drugu namenu i obraćaju se publici drugačijoj od modernog posmatrača.

Na osnovu ovih pretpostavki, Mihajlović izuzetno uspešno sažima “keltsku debatu” – polemiku o adekvatnom razumevanju ovog antičkog etnonima koja je poslednje dve decenije vođena u evropskoj arheologiji. Dekonstruišući koncept “keltske najezde”, autor povlači adekvatne konsekvence po tumačenje Skordiska kao dela “keltskog sveta”, odnosno njihovog prisustva na Centralnom Balkanu kao jasno definisane etničke zajednice, nastale kao posledica najezde Kelta.

U završnom poglavlju, Vladimir Mihajlović koncizno i suvereno iznosi pregled relevantne arheološke građe kasnog gvozdenog doba južne Panonije – područja tradicionalno pripisanog Skordiscima, ukazujući na mogućnosti drugačijeg sagledavanja kulturnih odnosa sa nadolazećim rimskom vojnim i administrativnim prisustvom. Premeštajući fokus sa monolitnih blokova Rimljana i Skordiska, autor postavlja drugačiju teorijsko-metodološku bazu, sa koje sagledava poroznost granica između ovih zamišljenih entiteta. Mimo sveobuhvatnog istorijskog narativa, Mihajlović ukazuje na mogućnosti arheološkog istraživanja da rekonstruiše specifične prakse interkulturnog dijaloga, vođenog posredstvom materijalne kulture. Uzimajući u obzir sve danas raspoložive podatke, autor prati promene u naseljavanju i sahranjivanju u Podunavlju I veka stare ere, ukazujući na socijalne, ekonomske i kulturne aspekte života na teritoriji koju dele pripadnici različitih društvenih grupa, gde je njihovo pretpostavljeno etničko određenje samo jedan od elemenata u izboru različitih strategija.

U zaključku, doktorska disertacija Vladimira D. Mihajlovića *Problem kulturnih odnosa lokalnih zajednica i rimske države: Studija slučaja na prostoru pripisanom Skordiscima* predstavlja izuzetan iskorak u arheologiji kasne praistorije i ranog rimskog perioda na teritoriji Srbije. Temeljno i savesno istražena, ova teza u potpunosti je obuhvatila svu raspoloživu građu i

prethodne interpretacije problema. Daleko prevazilazeći kompilaciju podataka, autor je predstavio izvanredu kritičku analizu istorijata istraživanja problema odnosa lokalnih zajednica i rimske države u arheologiji. Na taj način, odabranu studiju slučaja postavio je u širok relevantan disciplinarni kontekst. Sa retkom kompetencijom, izvanrednom sposobnošću razumevanja i primene složenih teorijskih koncepata i uzornom temeljnošću, Vladimir Mihajlović ispunio je i premašio zadatke koje je postavio u svojem predlogu i obrazloženju doktorske disertacije. Rezultat koji je pred nama nedvojbeno ukazuje na stručnjaka čiji će dalji rad na arheologiji rimskog perioda na teritoriji Srbije, ali i na teorijskim aspektima naše discipline, otvoriti nova pitanja i ukazati na nove plodonosne načine njihovog rešavanja. Iz tih razloga, sa posebnim zadovoljstvom predlažemo Nastavno-naučnom veću Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju Vladimira D. Mihajlovića i da mu odobri njenu usmenu odbranu.

S poštovanjem,

dr Tatjana Cvjetićanin, viši naučni saradnik, muzejski savetnik, Narodni muzej, Beograd

prof. dr Aleksandar Palavestra

doc. dr Zorica Kuzmanović

prof. dr Staša Babić, mentor